

MODELS FLEXIBLES DE FORMACIÓ: UNA RESPOSTA A LES NECESSITATS ACTUALS

L'APRENENTATGE-SERVEI EN EL GRAU DE FISIOTERÀPIA

**Experiència en l'assignatura “Pràctiques Tutelades Opcional: Recerca, Esport,
Hidroteràpia i Externes”**

- Pérez Merino, Laura
laura.perez@urv.cat
- Casajuana Briansó, Maria del Carme
mariadelcarme.casajuana@urv.cat
- Bernal Alarcón, Glòria
gloria.bernal@urv.cat
- Faba Martínez, Jenny
jenny.faba@urv.cat
- Astilleros López, Ana Ester
ana.astilleros@urv.cat
- González Pàmies, Roser
roser.gonzalez@urv.cat
- Giralt Batista, Montserrat
montse.giralt@urv.cat
- Romeu Ferran, Marta
marta.romeu@urv.cat
- Nogués Llord, Maria Rosa
mariarosa.nogues@urv.cat

- (1) Universitat Rovira i Virgili
Departament de Ciències Mèdiques Bàsiques. Facultat de Medicina i Ciències de la Salut
Carrer Sant Llorenç, 21. 43201. Reus

MODELS FLEXIBLES DE FORMACIÓ: UNA RESPOSTA A LES NECESSITATS ACTUALS

1. **RESUM:** L'aprenentatge-servei ha mostrat ser una bona metodologia en l'ensenyament de Fisioteràpia. L'objectiu d'aquest cas educatiu és descriure l'experiència de l'aprenentatge-servei dins d'una assignatura del Grau de Fisioteràpia de la Universitat Rovira i Virgili. En una de les assignatures de la matèria "Rotatori Clínic", als alumnes de 4t de Grau se li ofereixen diferents tipus de pràctiques, entre elles l'aprenentatge-servei en els àmbits de les escoles i els casals d'avis de la població de Reus.
2. **ABSTRACT:** The service-learning has shown to be a good method in teaching Physiotherapy. The purpose of this educational case is to describe the experience of service-learning in a subject of Physiotherapy at the University Rovira i Virgili. In one subject matter "Rotary Clinic" 4th Grade students are offered different types of practices, including service-learning in the areas of schools and centers for the elderly population of Reus.
3. **PARAULES CLAU:** Aprenentatge-servei, fisioteràpia, assignatura, experiència, escoles, casals / **KEYWORDS:** Service-learning, physiotherapy, subject, experience, schools, centers
4. **DESENVOLUPAMENT:**

a) Objectius

L'aprenentatge-servei és un ensenyament vivencial i una estratègia d'aprenentatge que combina la instrucció acadèmica amb el servei a la població i amb activitats de reflexió¹. Si aquesta estratègia d'ensenyament es planifica acuradament pot integrar tres punts importants de la universitat com són la docència, la investigació i el servei a la població.^{2,3}.

L'aprenentatge-servei permet als estudiants treballar aspectes com la presa de decisions, la resolució de problemes i l'ajuda a la població, i obtenir al mateix temps experiència professional ja que es treballen activament temes acadèmics en un entorn real¹. Així,

MODELS FLEXIBLES DE FORMACIÓ: UNA RESPOSTA A LES NECESSITATS ACTUALS

L'aprenentatge-servei proporciona uns beneficis als estudiants com la millora de la motivació i dels coneixements, i l'augment de l'autoestima, de la competència personal i de la confiança, millorant també els resultats d'aprenentatge^{4,5,6}. Els professors, al igual que els estudiants, obtenen beneficis com una comprensió més profunda dels problemes de la població, l'empatia, la resolució de problemes reals, i la millora de la recerca i d'altres activitats acadèmiques⁵.

És important que existeixi una bona comunicació entre alumnes, professor i membres de la població per tal de que l'aprenentatge-servei esdevingui una activitat educacional d'èxit^{6,7}. Per tant, la falta de comunicació ha estat descrita com un obstacle i dificultat, al igual que el fet de que aquesta metodologia d'ensenyament implica disposar de llocs fora de l'àmbit universitari per desenvolupar el servei⁸.

En la Fisioteràpia, l'aprenentatge-servei ha mostrat ser una bona metodologia per fomentar habilitats més enllà de les competències de la tècnica⁹. Diversos projectes d'aprenentatge-servei amb alumnes de fisioteràpia han donat com a resultat una millora del professionalisme, de la competència cultural, de la comunicació d'habilitats i de la comprensió del pacient¹⁰⁻¹⁷. Segons els valors fonamentals de l'American Physical Therapy Association i els criteris de la Commission on Accreditation for Physical Therapy Education, l'ensenyament de Fisioteràpia ha de proporcionar una educació d'habilitats que ha d'incloure un desenvolupament de la professionalitat per tal de donar lloc a professionals de la fisioteràpia molt complerts^{18,19}. Per tant, l'aprenentatge-servei esdevé una metodologia important dins de l'ensenyament de Fisioteràpia, la qual pot ser inclosa com una activitat extracurricular o com una part important dins d'una assignatura degut a l'estreta relació amb el contingut acadèmic²⁰. L'objectiu d'aquest cas educatiu és descriure l'experiència de la metodologia d'aprenentatge-servei dins de la matèria "Rotatori Clínic" de 4t de Grau de Fisioteràpia de la Universitat Rovira i Virgili.

MODELS FLEXIBLES DE FORMACIÓ: UNA RESPOSTA A LES NECESSITATS ACTUALS

b) Descripció del treball

La ordre CIN/2135/2008, que estableix els requisits per a la verificació de títols universitaris oficials que habilitin per l'exercici de la professió de fisioterapeuta, conté tres mòduls: mòdul 1 de formació bàsica, mòdul 2 de formació específica i mòdul 3 de pràctiques tutelades i treball de fi de grau. Dins del mòdul 3, trobem la matèria 3.1. “Rotatori Clínic” que es defineix com pràctiques pre-professionals en forma de rotatori clínic independent i amb una avaluació final de competències en els centres de salut, hospitals i altres centres assistencials. Aquestes pràctiques han de permetre integrar tots els coneixements, habilitats, destreses, actituds i valors, adquirits en totes les matèries; i s’han de desenvolupar totes les competències professionals, capacitant a l’alumne per una fisioteràpia eficaç.

El Rotatori Clínic és una matèria anual de 4t de Grau de Fisioteràpia que conté diferents assignatures com són “Fisioteràpia en Geriatria”, “Fisioteràpia en Atenció Primària”, “Fisioteràpia Domiciliària”, “Fisioteràpia Hospitalària” i “Pràctiques Tutelades Opcional: Recerca, Esport, Hidroteràpia i Externes”. Dins d’aquesta última assignatura a l’alumne se li ofereixen diferents tipus de pràctiques, entre elles l’aprenentatge –servei. Després de realitzar l’assignatura “Pràctiques Tutelades Opcional: Recerca, Esport, Hidroteràpia i Externes” l’alumne pot decidir realitzar el Treball de fi de Grau en l’àmbit de la Promoció de la Salut-Aprenentatge-Servei.

Aquesta pràctica d’aprenentatge-servei vol reforçar l’itinerari de l’alumne per complementar la seva formació ja que a més de donar un servei a la població es desenvolupen activitats de promoció de la salut en diferents àmbits. Els estudiants reflexionen sobre la necessitat de formar a la població en salut i per tant millorar la qualitat de vida en general.

S’han descrit set elements clau que s’han de tenir en compte quan es vol introduir la metodologia d’aprenentatge-servei²¹:

MODELS FLEXIBLES DE FORMACIÓ: UNA RESPOSTA A LES NECESSITATS ACTUALS

- L'estudiant ha de proporcionar un servei significatiu.
- El servei donat ha de satisfer una necessitat o meta.
- Els membres de la població han d'ajudar a definir la necessitat.
- El servei prestat per l'estudiant ha d'assolir l'objectiu de l'assignatura.
- El servei hauria de donar lloc a un treball acadèmic que requereix una reflexió seriosa sobre l'experiència, corresponent als objectius de l'assignatura.
- La reflexió ha de ser avaluada i valorada per superar l'assignatura.
- Per mantenir el rigor acadèmic, l'avaluació de l'assignatura s'ha de basar en l'aprenentatge demostrat, no s'ha de demostrar el servei.

Tots aquests aspectes s'han tingut en compte alhora d'introduir l'aprenentatge-servei dins de l'assignatura "Pràctiques Tutelades Opcional: Recerca, Esport, Hidroteràpia i Externes".

Per posar en marxa la pràctica d'aprenentatge-servei es va definir una comissió de treball. Aquesta comissió es va posar en contacte amb l'Ajuntament de Reus. El 5 de setembre del 2013 es va signar un conveni de col·laboració entre la URV i l'Ajuntament de Reus que donava continuïtat al programa Educació en Alimentació, que ja es venia aplicant des de la Facultat de Medicina i Ciències de la Salut. Amb aquest nou acord de conveni també es realitzaran activitats formatives adreçades al col·lectiu infantil i també al de la gent gran orientades a la millora de la seva qualitat de vida i els seus hàbits nutricionals i dietètics. Aquestes activitats formatives segueixen la metodologia docent d'aprenentatge-servei, de manera que els estudiants apliquen els seus coneixements acadèmics aportant un servei a la comunitat.

La comissió de treball es va reunir amb serveis socials de l'Ajuntament de Reus per analitzar les necessitats prioritàries de la població. Es van realitzar diverses reunions on es van concretar aspectes com quina seria la població diana de l'aprenentatge-servei, en quin període es realitzaria l'aprenentatge-servei i quin tipus de programa de fisioteràpia es podia proporcionar a la població. Així, es van definir les escoles i els casals d'avis de la població de Reus com els àmbits d'aplicació de l'aprenentatge-servei. Respecte al període de

MODELS FLEXIBLES DE FORMACIÓ: UNA RESPOSTA A LES NECESSITATS ACTUALS

realització, es va establir que el servei a les escoles es realitzaria durant el primer quadrimestre i el servei als casals municipals durant el segon quadrimestre.

Les característiques de l'aprenentatge-servei en els dos àmbits d'actuació establerts es descriuen a continuació:

- **ESCOLES:**

- Nom: Ens asseiem be?.
- Objectiu: millorar els hàbits posturals.
- Descripció: tenint en compte que els materials de les escoles no són el millor per les esquenes dels nens, es vol buscar adaptacions possibles a aquesta situació. Mitjançant sessions amb contingut teòric i pràctic a les escoles, els alumnes eduquen als escolars sobre aquestes adaptacions.
- Material: proporcionat per la Universitat.
- Població diana: escolars de primària de Reus.
- Nombre d'alumnes que realitzen el servei: 8, repartits en grups de 2 alumnes.
- Nombre i durada de la sessió: 1 sessió per classe d'una durada d'1:30 hores.

- **CASALS MUNICIPALS:**

- Nom: Moure's per un envelliment saludable.
- Objectiu: augmentar l'activitat física en persones majors de 60 anys, tenint en compte els problemes fisiològics que poden haver-hi en aquesta etapa evolutiva.
- Descripció: els alumnes queden en el casal amb els participants per iniciar el taller amb exercicis d'estiraments, reeducació postural i escola d'esquena. Seguidament, es va caminant fins al circuit de psicomotricitat de la ciutat per fer allí una classe de psicomotricitat utilitzant els aparells del circuit.
- Material: proporcionat per la Universitat i els circuits de psicomotricitat dels parcs.
- Població diana: socis des casals municipals de Reus majors de 60 anys.

MODELS FLEXIBLES DE FORMACIÓ: UNA RESPOSTA A LES NECESSITATS ACTUALS

- Nombre d'alumnes que realitzen el servei: 4, repartits en grups de 2 alumnes.
- Nombre i durada de la sessió: 12 sessions per casal d'una durada d'1:30 hores.

Es va dissenyar un calendari per organitzar l'aprenentatge-servei (Taula 1). En la primera setmana i en els tres primers dies de la segona setmana es treballava la simulació de l'activitat mitjançant el disseny d'activitats, la cerca de materials, la preparació de la simulació, la realització de la simulació davant d'un tribunal i la estandardització de l'activitat per grups d'alumnes. Els dos últims dies de la segona setmana i la tercera i quarta setmana estaven destinades a la realització de les pràctiques, és a dir a la realització per part dels alumnes del servei a la població.

Taula 1. Calendari de treball de l'aprenentatge-servei.

SETMANA 1 – SIMULACIÓ					
DIA	DILLUNS	DIMARTS	DIMECRES	DIJOUS	DIVENDRES
MATÍ 9-13 H	Introducció assignatura	Disseny d'activitats		Simulació	
LLOC	FMCS	HUSJR			
9-10 h	Presentació assignatura	Centrar les activitats escollides	Com omplir Unitat de programació (UP)	Com preparar la simulació	
10-11 h	Explicació i simulació de l'activitat	Disseny d'activitats	Dissenys d'activitats / Material	Preparar la simulació	
11-12 h	Repartir objectius i pluja d'idees			Simulació	
12-13 h	Escollir activitats	Repasar activitats escollides	Dubtes		

MODELS FLEXIBLES DE FORMACIÓ: UNA RESPOSTA A LES NECESSITATS ACTUALS

SETMANA 2 – SIMULACIÓ I PRÀCTIQUES EXTERNES					
DIA	DILLUNS	DIMARTS	DIMECRES	DIJOUS	DIVENDRES
MATÍ 9-13 H	Simulació	Estandardització		PRÀCTIQUES EXTERNES	
LLOC	FMCS	HUSJR			
9-10 h	Tribunal simulació i elecció d'activitats definitives	Muntar UP definitives	Estandardització per grups		
10-11 h					
11-12 h					
12-13 h		Explicar com queden les activitats definitives			
SETMANA 3 i 4 – PRÀCTIQUES EXTERNES					
DIA	DILLUNS	DIMARTS	DIMECRES	DIJOUS	DIVENDRES
MATÍ 9-13 H	PRÀCTIQUES EXTERNES				
LLOC					
9-10 h					
10-11 h					
11-12 h					
12-13 h					

Amb aquesta pràctica d'aprenentatge-servei es treballen principalment les següents competències nuclears:

- Competència 3: Gestionar la informació i el coneixement.
- Competència 4: Expressar-se correctament de manera oral i escrita en una de les dues llengües oficials de la URV.

MODELS FLEXIBLES DE FORMACIÓ: UNA RESPOSTA A LES NECESSITATS ACTUALS

- Competència 5: Comprometre's amb l'ètica i la responsabilitat social com a ciutadà/na i com a professional.

Els resultats d'aprenentatge que l'alumne ha d'assolir amb el treball d'aquestes competències mitjançant la metodologia i pràctica d'aprenentatge-servei són:

- Competència 3: Localitzar i accedir a la informació de manera eficaç i eficient.
- Competència 4: Produir un text oral gramaticalment correcte.
- Competència 5: Mostrar respecte pels drets fonamentals i d'igualtat entre homes i dones.

Referent a l'avaluació de l'assignatura, l'alumne es avaluat de la pràctica d'aprenentatge-servei de la següent manera:

- Memòria: consisteix en l'elaboració d'una memòria per part de l'alumne que té un pes del 30% de la nota final. En aquesta memòria hi ha de constar:
 1. Coneixement de l'entorn de treball: informació i funcionament del lloc on ha realitzat la pràctica (10%).
 2. Treball realitzat: objectius i planificació de les 60 hores realitzades al lloc de pràctiques (10%).
 3. Reflexió de l'aprenentatge realitzat: competències i habilitats desenvolupades (10%).
- Pràctica: s'avalua mitjançant una fulla de seguiment de pràctiques i té un pes d'un 40% de la nota final. En cada centre on es realitzin pràctiques hi haurà una fulla de seguiment d'actituds (10%) i d'habilitats (30%).
- Mecanismes de coordinació i seguiment de pràctiques externes: consisteix en l'avaluació de l'activitat realitzada en les diferents sessions presencials prèvies a les pràctiques externes. Té un pes d'un 20% del total de la nota.

MODELS FLEXIBLES DE FORMACIÓ: UNA RESPOSTA A LES NECESSITATS ACTUALS

- Simulació: s'avaluen les diferents sessions de simulació i el grau d'aprenentatge. Té un pes d'un 10% de la nota final.

c) Resultats i/o conclusions

Les reflexions dels alumnes que han realitzat les pràctiques d'aprenentatge-servei durant el seu primer any d'implantació mostren unes conclusions personals positives i satisfactòries. Diferents reflexions qualifiquen les pràctiques d'aprenentatge-servei com “una experiència que m'ha enriquit com a persona..... he pogut veure que soc capaç d'adaptar-me a situacions inesperades.....”, “..... ha estat una gran experiència que m'ha ajudat a lligar els conceptes apresos durant els anys de carrera i sobretot a demostrar-los davant de persones que no tenien els coneixements.” “..... una ajuda per valorar altres possibles sortides professionals dirigides a la promoció de la salut i prevenció de la malaltia en l'àmbit tant educatiu com sanitari..... una experiència molt enriquidora a nivell professional i personal, molt recomanable que sens dubte repetiria.” A més, els alumnes manifesten i valoren molt el fet d'apropar la seva futura professió a la societat. Els alumnes han pogut valorar si les seves pràctiques d'aprenentatge-servei han millorat els coneixements sobre el tema treballat en la població diana mitjançant avaluacions inicials i finals. El fet de que les poblacions dianes hagin millorat els seus coneixements ha permès als alumnes valorar el treball que han realitzat com a molt bo, ja que refereixen que els conceptes que han explicat han estat entenedors.

Respecte al treball de les competències nuclears, les reflexions dels alumnes mostren l'assoliment dels resultats d'aprenentatge i per tant el treball d'aquestes competències durant les pràctiques d'aprenentatge-servei. Referent a la competència 3, els alumnes refereixen haver estat capaços d'utilitzar de manera estratègica diferents tipus d'informació i d'adequar-la a les seves necessitats. Pel que respecta a la competència 4, els alumnes expliquen en les seves reflexions el treball que han hagut de realitzar per preparar de manera personal i també grupal l'expressió oral de la informació que havien de transmetre i explicar a les diferents poblacions dianes durant les seves pràctiques d'aprenentatge-servei. Alguns alumnes comenten que la principal dificultat va ser el fet d'adaptar el seu nivell de

MODELS FLEXIBLES DE FORMACIÓ: UNA RESPOSTA A LES NECESSITATS ACTUALS

coneixements als de la població diana per tal de que l'exposició a fer fos entenedora per aquestes poblacions. Els alumnes també refereixen haver millorat en el domini de recursos verbals ja que han hagut d'expressar idees i respondre a preguntes de manera clara i concisa. Sobre la competència 5, els alumnes destaquen el fet de poder haver treballat l'ètica professional i la responsabilitat civil, principalment pel fet que han realitzat pràctiques fora de l'entorn on es troben habitualment i això els ha permès establir contacte amb moltes persones a la vegada i prestar un servei al nucli urbà que l'acollit.

La Universitat promou el desenvolupament de noves metodologies docents i d'aprenentatge dins dels diferents ensenyaments, provocant un estímul que ha donat lloc a la introducció de l'aprenentatge-servei en una matèria obligatòria anual del Grau de Fisioteràpia. En aquest primer any d'implantació, els alumnes que han cursat aquestes pràctiques d'aprenentatge-servei mostren reflexions molt positives i de millora personal, treballant aspectes que no havien treballat durant el Grau. Aquesta bona valoració motiva a seguir treballant amb aquesta metodologia en els següents cursos per tal d'enriquir personal i professionalment als futurs graduats de Fisioteràpia de la URV.

5. REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

1. Rosenkranz R. Service-learning in Higher Education Relevant to the Promotion of Physical Activity, Healthful Eating, and Prevention of Obesity. *Int J Prev Med*. 2012 October; 3(10): 672–681.
2. Johnston FE, Harkavy I, Barg F, Gerber D, Rulf J. The Urban nutrition initiative: Bringing academically-based community service to the University of Pennsylvania's Department of Anthropology. *Michigan J Comm Service Learn*. 2004;11:100–6.
3. Johnston FE. The Agatston Urban Nutrition Initiative: working to reverse the obesity epidemic through academically based community service. *New Dir Youth Dev*. 2009;122:61–79. [PubMed: 19593817].

MODELS FLEXIBLES DE FORMACIÓ: UNA RESPOSTA A LES NECESSITATS ACTUALS

4. Butcher DA, Hall E. University students learn by helping at-risk elementary school students: "Team Lincoln." *Soc Work Educ.* 1998;20:191–202.
5. Chabot JM, Holben DH. Integrating service-learning into dietetics and nutrition education. *Top Clin Nutr.* 2003;18:177–84.
6. Goto K, Bianco-Simeral S. Campus community involvement in an experimental food research project increases students' motivation and improves perceived learning outcomes. *J Food Sci Educ.* 2009;8:39–44.
7. Poehlitz M, Pierce M, Ferris AM. Delivering nutrition education in a service-learning course. *J Nutr Educ Behav.* 2006;38:388–9. [PubMed: 17142198]
8. Himelein M, Passman L, Phillips JM. College teaching and community outreaching: Service learning in an obesity prevention program. *Am J Health Educ.* 2010;41:368–78.
9. Black J, Campbell SL, Dole RL, Palombaro KM. Students Mentoring Students in a Service-Learning Clinical Supervision Experience: An Educational Case Report. *Physical Therapy.* 2011; 91:1513-1524.
10. Black JD. "Hands of Hope": a qualitative investigation of a student physical therapy clinic in a homeless shelter. *J Phys Ther Educ.* 2002;16:32–41.
11. Gazsi CC, Oriel KN. The impact of a service learning experience to enhance curricular integration in a physical therapist education program. *J Allied Health.* 2010; 39:e61–e67.
12. Hoppes S, Bender D, DeGrace BW. A service learning is a perfect fit for occupational and physical therapy education. *J Allied Health.* 2005;34:47–50.
13. Musolino GM, Freehan P. Enhancing diversity through mentorship: the nurturing potential of service learning. *J Phys Ther Educ.* 2004;18:29–42.

MODELS FLEXIBLES DE FORMACIÓ: UNA RESPOSTA A LES NECESSITATS ACTUALS

14. O'Neil ME, Rubertone PP, Villanueva AM. Community experiential learning opportunities in the Drexel University professional doctor of physical therapy program. *J Phys Ther Educ*. 2007;21:66–72.
15. Reynolds PJ. How service-learning experiences benefit physical therapist student's professional development: a grounded theory study. *J Phys Ther Educ*. 2005;19: 41–51.
16. Romani WA, Holbert RL. A wellness service-learning project improves the perception of professional empowerment in physical therapy students. *J Phys Ther Educ*. 2007;21:73–78.
17. Village D, Village S. Service learning in geriatric physical therapy education. *J Phys Ther Educ*. 2001;15:42–45.
18. Professionalism in Physical Therapy: Core Values. Available at: http://www.apta.org/uploadedFiles/APTAorg/About_Us/Policies/BOD/Judicial/Professionalism inPT.pdf.
19. Evaluative Criteria for Accreditation of Education Programs for the Preparation of Physical Therapists. Alexandria, VA: Commission on Accreditation in Physical Therapy Education; 2006.
20. Cutforth NJ. Connecting school physical education to the community through service-learning. *JOPERD*. 2000;71:39–45.
21. Honnet EP, Poulson SJ. Principles of good practice for combining service and learning (Wingspread Report) Racine Wis: The Johnson Foundation, Inc; 1989.